

EK – 35

GÖZLEMLER
&
YORUMLAR

1945-50 DÖNEMİNDE EKONOMİDE
NELER OLDU?

UYGULANMAYAN PLANLAR
ALINAMAYAN VE ALINAN KREDİLER

EK – 35

1945 – 1950 ARASINDA EKONOMİDE NELER OLDU?

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın bir geçmişi olan 1945 – 1950 arasında yaşanan ekonomik olaylar hakkında çok az bilgi vardır. Bunun bir nedeni 14 Mayıs'la yeni bir sürecin başlamış ve ilginin o döneme kaymış olmasıdır. Ben, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile 14 Mayıs'ta gerçekleşen iktidar değişikliği arasında yaşanan olaylara, Türkiye'nin sanayileşmesi (*ya da sanayileşmemesi*) açısından bakmakta yarar olabileceğini düşünüyorum.

12 Aralık 1945 günü Yerli Malları Haftası'nı açan Başbakan Saraçoğlu'nun açıklamaları dönemin birinci ve önemli bir kilometre taşıdır. Başbakan açıklar: 209.5 ton altın stokumuz var. Artı 700 bin ton hububat stoku. Artı 22 bin ton bakır ve yüzlerce bin ton kömür ve krom stoku.

Türkiye savaş boyunca stok yapmıştır. 1946 başında altın+döviz: 235 ton altın

Türkiye savaşın son yılında bir de kalkınma planı hazırlatmıştır. Kimlere? İktisat Vekaleti'nde görev yapan eski Kadroculara: Şevket Süreyya (Aydemir) ve İsmail Husrev (Tökin). Planın özeti, Öz Rapor, 7 (17?) Mayıs 1945 tarihinde Hükümet'e sunulmuştu. Tamamı 1 milyar \$, "ivedili" bölümü 423 milyon \$.

Planın temel hedefi şöyle tanımlanmıştı:

"...ziraatle polikültüre dayanan su altı ve toprak altı serveti kıymetlendirme esasına istinat eden yeni bir sanayileşme hareketi..."

".. polikültür evvela ziraatle çeşitliliği istihdaf eder ¹ ve bu çeşitlilikle memleket sanayii için hammadde tedariki gayesi de vardır. Aynı zamanda memlekette bu sanayileşme hareketini de besleyecek böyle bir polikültür, milli vasıflı bir gelişmenin ilk şartıdır."

Karmaşık fikirler içeren bu plan sanayileşmede "devletçiliği" öne çıkaran yaklaşımı ile ülkede olup bitenlere ters düşüyordu. Neydi ülkede olup bitenler?

Türkiye'nin ABD'den ilk kredi talebi aralık 1945: 500 milyon Dolar. Merkez Bankası'nda yaklaşık 300 milyon Dolar değerinde altın, döviz ve maden rezervi var iken talep edilen bu kredi red edilmiştir.

Sovyetlerin toprak ve üs talepleri. Aralık 1945.

¹ hedef alır

Demokrat Parti'nin kurulması (7 Ocak 1946)

ABD ile yakınlaşma. Missouri gemisinin İstanbul ziyareti, 5 Nisan 1946. ABD'den 500 milyon Dolar kredi talebinin yenilenmesi, Nisan 1946. 1946 yılının ikinci yarısında ABD Export-Import Bankası'ndan sadece 25 milyon Dolar kredi alınabilmiştir. Türkiye'nin yeni kurulan IMF sistemine katılma çabaları ve 7 Eylül 1946 tarihinde % 131 oranında devalüasyon.

12 Mart 1947'de açıklanan Truman Doktrini kapsamında Türkiye'ye 100 milyon Dolar tutarında ABD askeri yardımı.

Şevket Süreyya'nın planı rafta beklerken Peker Hükümeti'nin Kemal Süleyman Vaner başkanlığında bir komisyona yeni bir beş yıllık kalkınma planı çalışmalarını başlatması, 1947 yılı şubat ayında.

Marshall Planı'nın ilanı, Haziran 1947. Türkiye dahil 16 Avrupa ülkesinin kredi talepleri için hazırlık çalışmaları. Türkiye'nin ilk aşamada kredi kapsamı dışında tutulması, savaşta tahrip olmadığı gerekçesi ile. Türkiye'nin talebi 615 milyon Dolar idi.

Thornburg'un Türkiye'ye gelmesi – Temmuz 1947. Fortune Dergisi'ndeki makalesi – Ekim 1947. Makalenin başlığı: Turkey – Aid for what? (Türkiye'ye Ne için Yardım?)

Thornburg'un anılan makalede Türkiye'nin gündemdeki 5 Yıllık Kalkınma Planı hakkında yorumları:

"Birtakım memleketlerde Beş Yıllık Plan gibi adlarla birtakım devlet teşebbüslerine giriliyor. Biz bunları yanlış olduğunu iptidaden (başından beri) biliyoruz."

O dönemde Beş Yıllık Planlar uygulayan bir ülke: SSCB.

Saka Hükümeti tarafından Kadrocuların planının iptali: 29 Eylül 1947 ("Yeniden gözden geçirilmesi" talimatı ile iade edilmesi)

Vaner Planı'nın tamamlanması *ama açıklanmaması*: 5 Kasım 1947.

Planın metni, "Savaş Sonrası ortamında 1947 Türkiye iktisadi Kalkınma Planı" başlığı altında yayımlanan (1974) kitapta (İlhan Tekeli – Selim İlkin) verilmiştir. Bu kitapta planın açıklanmaması hakkında ilginç bir tespit vardır:

"Tüm bu gelişmeler, 1947 Kalkınma Planı'nın açıkça ortaya çıkarılmasını ve hatta yayımlanmasını bile imkansız kılıyordu."

Yazarlar bu tespiti 1948 yılında yaşanan ekonomik olayları anlattıktan sonra yapmışlardır.

Hazırlattığı kalkınma planını açıklayamayan hükümet bunalım içindedir. Daha 1945 yılı aralık ayından beri kredi peşinde koşmakta ve olumsuz yanıtlar almaktadır. Öte yanda altın ve döviz rezervleri erimektedir. Bu nedenle, hazırlatılan ve 3.7 milyar TL (1.3 milyar Dolar) tutarında yatırımları öngören plan açıklanamamaktadır. Tek bir şeker fabrikası dahi kuramayan hükümetin Vaner Planı'ndaki yatırımları gerçekleştiremeyeceği kesindir. Bunu kendisi de bilmektedir.

Sonuçta Vaner Planı açıklanmamıştır. Ve de, 14 Mayıs öncesi, *uygulanmamıştır*.

Türkiye'nin altın ve döviz stoklarının % 42'sinin azalması hakkında tartışmalar, Ocak 1948. Maliye Bakanı'nın açıklamaları.

Marshall Yarımı kapsamında Türkiye'ye kredi verilmemesine ilişkin Avrupa İktisadi İşbirliği Komitesi'nin raporu – Şubat 1948.

Vaner Planı'nda kısıtlamalara gidilmesi: Planın türevleri – Ocak-Şubat 1948.

ABD ile “Ekonomik İşbirliği Anlaşması” imzalanması – 4 Temmuz 1948. Alınan ilk kredi: 10 milyon Dolar. Talep: 615 milyon Dolar idi.

Başbakan Hasan Saka'nın şeker zammı hakkındaki açıklaması. Anadolu Ajansının 18 Eylül 1948 tarihli haberi.

Başbakan'ın şeker zammı ile ilgili açıklamasındaki “mağlup” ifade, olay burada kronolojik sırada yerine oturunca daha iyi anlaşılıyor. 615 milyon Dolar kredi talep etmişler. Amerikalılar ise 1948 yılında 10 milyon Dolar vermişler. Türkiye'nin kalkınmasını finanse etmek için talep ettiği kredi % 2 oranında karşılanmış!

Thornburg Raporu'nun ABD Yirminci Asır Vakfı tarafından yayımlanması: 17 Şubat 1949.

Türkiye'de bu raporun iki çevirisi yayımlanmıştır. Bkz Ek – 5

Raporun eksiksiz çevirisini yayımladığını açıklayan Nebioğlu Yayınevi nedense son iki ekini yayımlamamıştır. İki numaralı ek yabancıların Türkiye'de yatırım yapmaları durumunda karşılaşılabilecekleri kanunlar ile ilgilidir. Üç numaralı ekin başlığı ise şöyledir:

“1946-1947 yıllarında Türkiye’nin Önerdiği Beş Yıllık Plan”

Bu plan, Vaner Planı’ndan tamamen farklıdır. Türev No 1? Ekin girişinde metnin Türk Hükümeti tarafından kendisine gönderildiği kayıtlıdır. Planın son sayfasında Türk Hükümeti’nin planın gerçekleştirilmesi için ABD’den 500 milyon Dolarlık ithalat öngördüğü kayıtlı. Plan metnindeki ekonomik göstergeler de hedefler de Vaner Planı’nındaki (ya da DİE yayınlarındaki) göstergelerden çok farklıdır.

Kaynakçalarında Thornburg’un kitabının İngilizce orijinalini gösteren yazarlarımızın Vaner Planı ile Thronburg’un (3) numaralı ekini oluşturan Beş Yıllık Kalkınma Planı arasındaki büyük farklılıkları görmemiş olmalarını hayretle karşılıyorum.

Türk Hükümeti’nin Thornburg’a (muhtemelen) 1948 yılında (Saka I veya Saka II) Vaner Planı’ndan çok farklı bir plan göndermiş olması bir yana; Başbakan Menderes’in 15 Mart 1957 tarihli basın toplantısında değindiği 14 Mart 1950 tarihli ULUS Gazetesi’nde yayımlanan açıklama, (Devlet Bakanı Cemil Sait Barlas) Günaltay Hükümeti’nin 14 Mayıs’tan iki ay öncesinde bile hala yeni plan arayışları içinde olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durumda Vaner Planı’nın Saka ve Günaltay hükümetleri tarafından benimsenmediğini söyleyebilirim. Bkz aşağıda ilgili bölüm.

YORUM:

31 Mart 1939 tarihinde bir bakanlar kurulu kararnamesi ile, Atatürk’ün birkaç ay önce (17 Eylül 1938) onayladığı planı ² iptal edenler, 1945 – 1950 dönemini *planlar* yaparak ve krediler peşinde koşarak harcamışlardır.

Ekonominin dönembaşı – dönemsonu durumunu şöyle özetleyebiliyoruz:

Dönembaşı: Altın + Döviz stoku: yaklaşık 300 milyon Dolar. Ayrıca önemli maden stoku var. Dönem içinde kullanılan dış kaynak (kredi artı hibe) 391 ³ milyon Dolar. Toplam kaynak: 691 milyon Dolar.

Dönem sonu: 123 ⁴ ton altın. 12 milyon Dolar eksi döviz stoku. Yaklaşık 126 milyon Dolar. Dönem içinde tüketilen kaynak: 565 Milyon Dolar.

² Atatürk bu plan için 17 Eylül 1938 günü Dolmabahçe’de başbakana, iki şahit önünde “bu plandaki yatırımları memleketin kuvvet kaynaklarını seferber ederek bir an evvel gerçekleştirin. Ki, iktisaden kuvvetli olalım. Yakında fırtına kopacak” demiştir: YATIRIM YAPIN KI, İKTİSADEN KUVVETLİ OLALIM!

³ Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi 1923-1950 Y.S. Tezel sayfa 205

⁴ 122 ton 800 kg

1945 – 1950 döneminde gerçekleştirilen yeni sanayi veya enerji yatırımları: Çatalağzı Termik Santrali (İngiltere’den alınan kredi ile), Sümerbank’ın Adana çırçır ve Filyos ateş tuğlası, ve TEKEL’in Rize’de ilk çay fabrikaları ile Sümerbank’ın mevcut tesislerinde tevsii yatırımları için İngiltere’ye verdiği siparişler.⁵

Bu dönemin sanayileşmeye ilişkin karakteristik açıklaması için Başbakan Hasan Saka’nın 18 Eylül 1948 tarihinde neden yeni şeker fabrikası kuramadıklarına ilişkin sözlerini hatırlatıyorum:

Hemen arzetmeliyim ki vatandaşlarımızın daha fazla şeker yemesini sevindirici bir olay olarak kabul etmek tabiidir. İstihsalimizi kısa bir devrede sarfiyatı karşılayacak bir seviyeye ulaştırmak imkânları elde edilebilse veya az fedakârlıkla hariçten şeker temin etmek mümkün olsaydı istihlâkin daha fazla artmasını da temenni ve teşvik etmek yerinde olurdu.

Ne çare ki yeni fabrikalar kurulması, herkesçe bilindiği gibi maddi imkânlarla ve zamana ihtiyaç gösteren ve binbir mübrem ihtiyaçlar arasında mütalâa edilmesi lâzım gelen bir iştir. Hariçten getirmek ise dış tediye müvazenesiyle ilgili ve döviz durumumuzun imkânlarıyla mukayettir.⁶

Gerek bu sözlerdeki aciz ifadesi gerekse elde 700 bin ton hububat stoku var iken 1946 yılı eylül ayına kadar ekmeğin hala karne ile satılması, 1938 Kemalist Türkiye’si’nin ruh ve heyecanı ile taban tabana zıttır.

Pertek’te Atatürk’ün ortaya koyduğu hedef olan “şekerin ekmek kadar kolay alınır hale gelmesi” ile 1948 yılında 60 bin ton şeker açığını kapatmak amacı ile yapılan % 60 oranında zam, taban tabana zıt zihniyetin bir başka örneğidir.

1938 yılının yatırım heyecanı 14 Mayıs’tan sonra tekrar yaşanacaktır.

1956 yılına kadar (1950 öncesi uygulanmak bir yana ilan dahi edilemeyen) Vaner Planı’ndaki tüm hedeflere ulaşılmış, 1960’da ise Vaner Planı hedefleri ikiye katlanmıştır.

Açık 60 bin ton idi. Sadece 8 ton altın bozdurularak ithal edilebilirdi. Üstelik ithal şekerin kilosu 43 kuruştı. Eğer 60 bin ton şeker ithal edilse, vatandaş şekerini 100 kuruştan (zamsız) dilediği kadar yiyebilecek, Şeker Şirketi de 34 milyon lira (12 milyon Dolar) kar edebilecekti. Thornburg’a sunulan 5 Yıllık Kalkınma Planı’da 50 bin ton kapasiteli yeni bir fabrikanın ABD’den 11 milyon Dolara alınabileceği kayıtlı. İşte, 1945-1950 döneminde *sanayileşmemenin* hazin öyküsü!

⁵ Bkz Muntz sayfa 64

⁶ 60 bin ton şeker için 8 ton altın bozdurmak yeterli idi

GÜNALTAY HÜKÜMETİ'NDE EN YETKİLİLERDEN “PLAN” KONUSU

1 – 13 Mayıs 1949 Başbakan GÜNALTAY'ın Basın Toplantısı: ⁷

Diğer bir suale de Başbakan devlet işlerini *planlaştırmak* yoluna gidileceğini ve bunun için de Amerika'dan bir takım *mütehassıslar* (uzmanlar) istendiğini izah ederek demiştir ki:

Amerikalılar en kıymetli adamlarını gönderiyorlar. Ücretlerini de Marshall Planı'ndan vereceklerdir. Bu planı kurduracağım. Böyle bir plan olmayınca hiçbir şey yapılmaz. Her şey, in planlaşmış olması lazımdır...

2 – Kasım 1949 Devlet Bakanı Cemil Sait BARLAS'ın Basın Toplantısı: ⁸

Marshall Planı'ndan gördüğümüz yardımı muhtelif bakanlıklara yatırıyor ve bittabi bu bakanlıkların mezkur kredileri nerelere plase ettiklerini ve kısmi de olsa ne gibi neticeler alındığını anlamak üzere bakanlıklar temsilcileriyle sık sık temaslarda bulunuyoruz...

Bildiğiniz gibi kati mahiyet taşıyan bir 5 yıllık planımız vardır. Bu plana göre muhtelif bakanlıklara ve dairelere muayyen meblağ tahsis edilmiştir.

3 – ULUS GAZETESİ 14 MART 1950 – MANŞET:
“DEVLET PLANI ÜZERİNDE HÜKÜMET ÇALIŞMALARI İLERLİYOR”

Bir soru üzerine Devlet Bakanı Cemil Sait Barlas'ın TBMM'de açıklaması:

“Hükümetin beyannamesinde devlet plânı hakkında hükümler vardır.

Hükümet bu plânın yapılması işinin basit ve kolay olmadığını bilmektedir.

Bunun için devlet plânı hazırlanması hususunda ana çizgileri çizecek mütehassıs için aplikasyon yapılmış ve bunun için biri bulunmuştur. Bunun dışında ayrıca İmar ve Kalkınma Bankası ile temas ettik. Bu bankadan üç gün evvel aldığımız bir mektupta memleketin iktisadi bünyesini nazarı itibara alan bir plân hazırlıyacakları bildirilmektedir.

Memleketin gelişmesini plânlamak hususunda gelecek mütehassıslarla, mütehassıslarımız teşriki mesai ederek bir plân hazırlıyacaklardır.”

⁷

Aynı Tarihi Sayı 186 sayfa 50

⁸

Aynı Tarihi Sayı 193 sayfa 87

4 – 2 Mayıs 1950 Başbakan GÜNALTAY'ın Radyo Konuşması: ⁹

Milletlerarası Kalkınma Bankasıyla (Dünya Bankası) yaptığımız anlaşmaya göre Amerika'da zirai, sınai ve mali sahalarda ihtisasları ile tanınmış 12 – 14 zattan mürekkep bir heyet önümüzdeki mayıs-haziran aylarında memleketimize gelmiş bulunacaktır. Bu heyet, para, bankacılık, maliye, dış ticaret ve tediye muvazenesi, idare, tarım, sanayi enerji, malın piyasalara arzı, münakale ve umumi sağlık meseleleri üzerinde gereken tetkikleri yaparak ekonomik kalkınma planını hazırlayacak ve lüzumlu tavsiyeleri yapacaktır. Bu suretle memlekette ekonomik kalkınma, müsbet ve ahenkli bir plan dairesinde inkişaf etmek yoluna girmiş olacaktır.

Bunlardan başka, Devlet Planı'nı hazırlamak üzere de Amerika'dan tanınmış iki mütehassis yakında memleketimize gelecektir.

YORUM: Görüldüğü gibi 13 Mayıs 1949 – 2 Mayıs 1950 tarihleri arasında Amerika'dan gelecek uzman plancılar konusunda bir ilerleme kaydedilmemiştir. Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Barlas da 1949 yılında “kati mahiyet taşıyan bir 5 yıllık planımız vardır” diyecek ama 13 Mart 1950 günü Meclis kürsüsünden Devlet Planı'nın *hazırlanacağından* bahsetmektedir. Sonuçta, 14 Mayıs günü Türkiye'nin hazırlanacak bir planı vardır. Hazırlanmış, üzerinde tartışılmış, onaylanmış ve uygulamasına geçilmiş bir planı yoktur.

⁹ Ayın Tarihi Sayı 198 – 1999 Sayfa 34

CHP HÜKÜMETLERİNDE “PLAN” KONUSU

Peker Hükümeti – 12 Ağustos 1946

“Kalkınmamızı sağlamak amacı ile Halk Partisi Hükümetleri tarafından girilmiş olan sanayileşme hareketine yeni şart ve imkanlardan faydalanarak, etraflı incelemelere müstenit, birbirini tamamlayıcı program ve planlar dairesinde hızla devam edeceğiz.”

Saka Hükümeti I – 10 Eylül 1947

“Endüstride istihsalin artmasına ve rasyonel hale konmasına çalışmak büyük emelimizdir. Fabrikalarda maliyetin indirilmesine ve kalitenin yükselmesine çalışacağız. Hükümetin bu meselede ehemmiyet vereceği bir nokta da devletçilik sahası ile hususi sermaye ve teşebbüslere ayrılan yerin uzun vadeli bir planla kesin olarak kararlaştırılıp ilan edilmesi olacaktır.”

Saka Hükümeti II – 8 Haziran 1948

“Tasarruf yolunda alacağımız tedbirlerin yaratacağı imkanlar ne olursa olsun, ekonomik kalkınmamızı bir an önce gerçekleştirmek için, dış krediye ihtiyacımız aşikardır. Bu yolda yapılan teşebbüsler müsbet neticelere ulaşmak üzeredir. Gerek dış kredilerin, gerek iç finansman imkanlarının müsaade edeceği nisbette, başlıca ziraati ve diğer ekonomik sahaları kavriyan, muhtelif yıllara ayrılmış kalkınma planımız yakın bir zamanda tesbit edilmiş olacaktır.”

Günaltay Hükümeti – 16 Ocak 1949

“Hükümet, memleket iaşesini karşılamak, milli endüstriye gerekli ham maddelerle işletme malzemeleri sağlamak, döviz kaynaklarımızı kuvvetlendirmek ve iktisadi kalkınmamızın temelini teşkil etmek ve istihsalı arttırmak üzere ziraatimizi beş yıllık bir gelişme programına bağlayacaktır...”

“Avrupa kalkınması için Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti’nin girişmiş olduğu büyük ölçüde yardım hareketinden gereği gibi faydalanabilmeye azami derecede dikkat göstermek kararındayız. Hükümetiniz, bu yardımı kalkınma ve istihsalı çoğaltma işlerinde başlıca destek saymaktadır. Birleşik Devletlerin gösterdiği bu dostane anlayış hem ekonomik kalkınmamızı sağlamaya, hem de bu sayede Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatında faydalı bir unsur olmaya çalışacağız. Bunun için lazım gelen teşkilatı kurmak yolundayız...”

“İstikrarlı bir ekonomi düzeninin ve sağlam ve mali politikanın herşeyden evvel bütçe muvazenesine dayanacağına inanıyoruz. Bu muvazeneği sağlayacak tedbirleri devamlı surette araştırıp tatbik etmek kararındayız.”

Şimdi Savaş sonrası hazırlanan planların akış seyrine bakalım:

1 – Kadrocuların Planı 1944-1945 – Saraçoğlu Hükümeti hazırlatmış, Etibank ve Sümerbank tevsi ve yeni yatırımları toplamı yaklaşık 400 milyon Dolar mertebesinde. Saka Hükümeti I, uzun zamandır rafta bulunan bu taslağı geri

göndermiş ardından Peker Hükümeti'nin hazırlattığı ve 5 Kasım 1947 tarihinde Bakanlar Kurulu'na gelen Vaner Planı'nı kucağında bulmuş.

2 – Vaner Planı – 5 Kasım 1947 tarihinde Bakanlar Kurulu'na (Saka I) gelmiş ama *bir türlü ilan edilememiş*. Bu plandaki yatırımların toplamı 1.3 milyar \$.

3 – Hükümetin (Saka I ve Saka II ??) Thornburg'a gönderdiği Kalkınma Planı. Bu planın metni için Thornburg'un orijinal kitabının üç numaralı ekine bakınız. Vaner Planı'ndan çok farklı. ABD'den toplam teçhizat ithalatı 500 milyon Dolar olarak öngörülmüş.

4 – Tezel'e göre Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na E.C.A.) gönderilen Plan. Bkz Tezel sh. 300. Bu plan da hem Vaner Planı'ndan hem de Thornburg'a gönderilen plandan çok farklı. Toplam yatırım 730 milyon TL, 260 milyon \$.

İlginçtir: 1945 1950 arasında ülkeyi dört CHP'li başbakan yönetmiştir.

Dört başbakan kendi dönemlerinde yeni kalkınma planı hazırlatmışlar, kendilerinden önce yapılan planları ise *de facto* iptal etmişlerdir.

(Peker Hükümeti 1946 yılı sonlarında Kadrocuların planına “bir üvey evlat gibi bakmaya” başladı. Tezel sh 295)

(“..... Türk Hükümeti 1948-1952 aralığı için yaklaşık 4 milyar liralık yatırımdan söz eden Vaner Planı'nı bir kenara atmak, çok daha mütevazı hedefleri olan yeni bir beş yıllık program hazırlamak zorunda kaldı.” Tezel sh 301)

Kalkınma planı hazırlatma sürecini ilk olarak Saraçoğlu başlatmıştır. Son Günaltay Hükümeti ise; sorumlu ve yetkili Devlet Bakanı Barlas'ın 13 Mart 1950 günü TBMM'de yaptığı konuşmada çok açık biçimde ifade edildiği gibi, önceki tüm planları, Vaner Planının tüm değişik türevlerini, bir kenara bırakıp yeni bir “Devlet Planı” için ön hazırlıkları başlatmışlardır.

Bir bilen varsa açıklasın “Devlet Planı” nedir? Buna karşı bir de “Özel ya da Halk Planı” mı olacak?

SONUÇ:

Devlet Bakanı Cemil Sait Barlas'ın 13 Mart 1950 günü TBMM'de yaptığı konuşmasında sözünü ettiği Devlet Planı, yukarıda sıraladığım dört plandan da farklı, daha kapsamlı bir plan. Uzmanlar hazırlayacaklar. Beklentiye göre Dünya bankası hem uzmanları ile hem de kaynakları bu planı destekleyecek. En

önemlisi plan *uygulanabilir* olacak. Barlas konuşmasında Fransa’da hazırlatılan ama uygulanamayan Monnet Planı’nı kötü örnek olarak gösteriyor:

“Bugün Fransa’da da Monnet planı tatbik edilememektedir. Bu planı hazırlamak için otuz muhtelif komisyon toplanmış ve muhtelif mütehasıslar çalışmışlardır. Ve maalesef orada tatbik edilemeyen bir şey yapmışlardır. **Bizde de bu iş tamamiyle mütehasıslar işidir. Yoksa senin aklın eriyor, benim aklım eriyor, diye çizilecek yollardan halledilecek iş değildir.**”¹⁰

Görüldüğü gibi, 1945 – 1950 arasında uygulanabilir bir plan hazırlatılamamış. Sümerbank ve Etibank’ın tevsi yatırımları dışında sadece dört yeni yatırım var: Çatalağzı Termik Santrali, Filyos Ateş Tuğlası Fabrikası, Adana Çırçır Fabrikası ve Rize’deki ilk (küçük) Çay Fabrikası.

*

¹⁰ Barlas, bu açıklaması ile daha önceki Saraçoğlu – Peker - Saka Hükümetlerinin plan hazırlatma yaklaşımını örtülü bir şekilde eleştirmektedir.

PROF YAHYA TEZEL'DEN ALINTILAR

Savaş sonrası dış ticaret politikasının, Türkiye'nin sahip olduğu rezervlere ve kredi beklentilerine fazla bel bağlayan, **ihtiyatsız bir politika olduğu söylenebilir.** Savaş içinde biriktirilen ve o zamanki paritelere göre 1945 yılında 235 ton altın karşılığını bulan rezervlerin önemli bir kısmı 1946 – 1950 döneminde ticaret açıklarının karşılanmasında kullanıldı. Türkiye'nin rezervleri 1950 yılı sonunda 102 ton altın karşılığına düştü. Sh 169

Ömrü çok kısa süren liberal ticaret deneyi bir ölçüde dış baskılardan doğdu. Ama o dönemde iktisat politikasını belirleyen çevrelerin, aşırı iyimser bir hava içinde, Türkiye'nin yapısal sorunlarını gözden kaçırmaları, az gelişmiş bir ekonominin gelişme gereksinmelerini iyi bilinçlendirmemiş olmaları da, bu liberalcilik oyununun önemli bir nedeniydi. Sh 169

... Türk ekonomisinde kullanılan toplam kaynaklarda dış açığın payı 1948 yılında % 4.6'ya yükseldi. 1949'da % 3.9, 1950'de % 2.3 oldu. Bu yıllardaki açıklar ise, büyük ölçüde Amerikan yardımları ve kredileri ile kapatıldı. ¹¹

1945 yılı sonunda altın rezervi 214 ton olduğuna göre döviz rezervi 21 ton altın karşılığı, 24 milyon Dolar mertebesinde. Bu rezerv 14 Mayıs'ta 123 ton altın ve eksi 12 milyon Dolar konvertibl döviz idi.

1945 – 1950 döneminde yapılan planlar, iptal edilen ya da rafa kaldırılan planlar ve en sonunda 13 Mart 1950 günü Cemil Sait Barlas'ın sözleri, “Devlet Planı hazırlanacaktır” Prof Tezel'in tespitleri ile 1945 – 1950 dönemi ekonomi politikasını ilginç bir noktaya taşımaktadır: “İhtiyatsız bir politika”, “iktisat politikasını belirleyen çevrelerin..... az gelişmiş bir ekonominin gelişme gereksinmelerini iyi bilinçlendirmemiş olmaları”.

Prof Tezel lafı uzatmış. Bunun özeti şu: Peşpeşe kurulan kısa ömürlü son CHP hükümetleri sanayileşmeyi bir türlü başlatamamışlardır. 1934 – 1938 arasında 20 büyük fabrika kurabilen Türkiye, Merkez Bankası'nda 235 ton altın var iken beş yeni fabrika bile kuramamıştır, 391 milyon Dolar dış kaynak da sağladığı beş yıl boyunca. Sümerbank ve Etibank'ın tevsi yatırımları bir yana iki yeni fabrika kurulmuş 1945 – 1950 arasında. Biri çırçır diğeri tuğla fabrikası!

Ayrıca yapılan planları da mercek altında incelediğiniz çok ciddi çelişkilerle karşılaşılıyorsunuz. VANER Planı'nda 50 bin ton kapasiteli bir şeker fabrikası 128 milyon liraya kurulur iken (Tekeli-İlkin sh 155), Thornburg'a gönderilen beş yıllık planda aynı kapasitede şeker fabrikası yatırımı için 11 333 000 Dolar (32 milyon lira) gösterilmiştir. 1952-1956 arasında on bir şeker fabrikası toplam 414 milyon lira harcanarak kurulmuştur. Barlas sonunda gerçeği görmüştür: “plan yapılması işi basit ve kolay değildir”.

Oysa 1944 yılında KADROKULAR dahi plan yapıvermişlerdir.

¹¹ Sayfa 203

EK – 35’e “EK”

“ÇIKTIK AÇIK ALINLA”

12 ARALIK 1945 – MUAZZAM STOKLARDAN 2 MAYIS 1950 – “DEVLET PLANI”NA

12.12.1945 Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun açıklamasına göre, savaş öncesi 26 ton olan altın stoku 209.5 tona çıkmıştır. Yıl sonunda 214 ton olacaktır. Başbakan stoklarımızda 22 bin ton bakır, yüz binlerce ton krom ve kömür yanısıra 700 bin ton hububat bulunduğunu müjdelemiştir. Ekmek ise hala karne ile satılmaktadır.

İşte savaş sonrası 25 inci yıla doğru böyle çıkmıştır yola Türkiye.

8 Temmuz 1946 – ULUS Gazetesi’nde KADROKULARIN Planı hakkında haber:

SANAYİ PLÂNI İLE İLGİLİ KARARLAR

İktisadi devlet teşekküllerinde çalışan bütün işçileri mesken sahibi edecek yeni ve önemli esaslar kabul ediliyor.

Önümüzdeki yıllarda uygulanmak üzere hazırlanan büyük sanayileşme plânının bir kısmı “beş yıllık müstacel sanayi ve maden plâni” adıyla hazırlanmıştır. Bu plânın uygulanmasına 273 milyon lira harcanacaktır.

Hastanelerde üç verem hastası bir yatakta yatıyor. Ama KADROKULARIN büyük planı gündemde. Seksen bin kamu işçisine mesken yapılacak. Kasada 241 milyon Dolar karşılığı altın ve döviz var. Etibank’ın stokları kabarık. Plan da yapılmış. Birisinin “Hadi başlayın” demesi yetecek... Ama 1946 yılında “Yatırım yapın ki iktisaden kuvvetli olalım” diyen birisi yok.

9 Temmuz 1947 – ULUS

MR. THORNBURG’UN BASINA DEMECİ

... sadece şahsıma ait bir fikir olarak, şunu da söylemek isterim ki, birkaç aydan beri yapmakta olduğum tetkikat ve müşahedelerim neticesinde Amerika’da bizim “hususî teşebbüs” dediğimiz, teşebbüs faaliyetlerinin burada terakki etmesini Türkiye’nin istediğine dair ortada deliller göremedim. Şu ciheti tebarüz ettirmek isterim ki, hususî teşebbüsten, sadece birkaç açığız iş adamının zengin olmasını mümkün kılacak bir faaliyet sistemini kasetmiyorum. Kasettiğim sistem, devlet eline bakmaktansa, herkesin kendi enerji ve kabiliyetine dayanarak iktisaden inkişaf edebilmesi keyfiyetidir.

Hükümet, hususi teşebbüse prensip itibariyle muhaliftir demek istemiyorum. Sadece, daha evvel de söylediğim gibi, hükümetin hususi teşebbüsü Türkiye'nin iktisadi istihalesinin mühim bir amili olarak inkişaf ettirmek arzusunda veya nihayetinde olduğunu gösteren delilleri göremediğimi anlatmak istemekteyim.

Bu gibi delillerin mevcut olmayışını manidar bulmaktayım. Çünkü Türkiye'nin muayyen bir inkişaf programı tatbik ettiği sahaların hepsinde kuvvetli bir azmin delilleri gözükmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de şahsi teşebbüsün inkişafına niyetli olduğuna dair ortada emare bulunmayışı böyle bir niyetin mevcut olmadığını tazammun etmektedir.

Türkiye'deki en büyük tabii zenginliğin, Türkün kendisi olduğuna inanmaktayım. Ancak, Türkün ferdi inisiyatifini, kabiliyetini, kuruculuğunu inkişaf ettirmek suretiyledir ki, Türkiye ve her Türk, Birleşmiş Amerika gibi zengin ve kuvvetli olacaktır.

Milli ekonominin inkişafı için hazırlanan 5 senelik planlarda, 18 milyon Türkün temsil ettiği muazzam ferdi inisiyatif kaynağının gözönünde tutulduğunu gösteren bir şeyler görmedim.

Thornburg üç ay geziyor Türkiye'yi. Kendisine beş yıllık planlardan bahsediyorlar. Karabük'teki dengesizlikleri gösteriyorlar. Sümerbank'ın tekeli ve özel sektörü baskı altında tutan yaklaşımlarını anlatıyorlar. Ondan sonra da yazacağı rapordan medet umuyorlar – kredi için. Adam sözünü esirgemiyor. Giderayak basın toplantısı yapıyor ve “Böyle olmaz” diyor. Karabük hakkındaki görüşleri ise acımasız: “İktisadi bir Ucube”. “Buraya para yatırmayın” diyor.

22 Ocak 1948 – ULUS (25. YIL – HALA PLANLAR İNCELENİYOR)

SANAYİ, MADEN VE ENERJİ PLÂNLARININ İNCELENMESİ SONA ERDİ

Dışardan da 450 milyonluk bir krediyi gerektiren bu programların uygulanması 5 ve 10 yıllık devrelere ayrıldı.

İzmir'de kurulması düşünülen kombinanın özel teşebbüslere devri imkânı aranacak

Bakanlar Kurulu, Sümerbank sanayii ile Etibank maden ve enerji plânları üzerindeki incelemelerini bitirmiştir. Neticede memleket ihtiyacını geniş ölçüde karşılamayı hedef tutan bu plânların uygulanması yolunda şu kararlar alınmıştır:

Sümerbank Genel Müdürlüğü tarafından tesbit edilen yüz doksan milyon liralık sanayi plânı ile ilgili olarak şimdiye kadar elli iki milyon liralık sipariş yapılmış ve bunun on bir buçuk milyonu ödenmiştir. Bu plânda ele alınan altmış yedi milyon liralık ağır sanayi tesisi daha ileri bir tarihte yapılacak anlaşmalar sonunda tatbik edilecektir.

Diğer taraftan İzmir'de kurulması düşünülen kombinanın özel teşebbüslere devri için imkânlar aranacaktır. Elde mevcut tekstil sanayiinin özel teşebbüslere devri meselesi hükümetçe sonradan incelenecektir.

Etibank için 190 milyon liralık bir program hazırlanmıştır. Bu programa giren işlerden Kozlu siyeji amenajmanı, liman ve iltisak hatları, 2 adet bölge lavuvari inşası, - ki bunlar 104,5

milyon liralık bir iştir - ayrıca Murgul bakır madeni tesisleri Çatalağzı bölge santrali, Çatalağzı – Karabük enerji nakil hattı için başlanmış işlere devam edilecektir.

Kömür davası üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Ancak Ereğli kömür havzası amenajmanının geri kalan iki yüz elli milyon liralık kısmı ile Garp linyitlerinin amenajmanı için gereken kırk bir milyon ve Çağlayık, Tunçbilek santrallerine ait seksen beş milyon liralık plânlar dışardan sağlanacak kredilerle başarılacaktır. Bununla beraber Kırıkkale – Ankara enerji nakil hattının şimdiden tesisi derpiş edilmiştir. Plânda yer alan Divriği şark kromları ve Ergani bakır İşletmeleri için gerekli tesislerin tamamlanmasına devam olunacak ve Etibank bunları kendi kaynakları ile yapacaktır.

Bütün bu işlerin istenildiği gibi uygulanabilmesini sağlayacak bir sıra tedbirler de düşünülmüş ve bu hususlarda Bakanlıklara önemli görevler verilmiştir.

KADROKULARIN Planı rafa kaldırılmış, Kemal Süleyman Vaner başkanlığında bir heyete yeni bir plan hazırlattırılmış. 3.7 milyar liralık yatırımlar var plan kapsamında. Ama para yok. Rezervler erimiş. Uygulamaya geçilemiyor.

23 Ocak 1948 – ULUS (25. YILDA İTİRAFLAR – REZERVLER ERİMİŞ)

MALİYE BAKANİ'NİN DEMECİ:

New York Times muhbirine verdiği bir mülâkatta Maliye Bakanı B. Halid Nazmi Keşmir bu nokta üzerinde bilhassa durmuş ve Türkiye'nin mali durumu hakkında izahai malûmat vermiştir.

Bakan demiştir ki:

" ... 1946 başlangıcında Türkiye'nin 241 276 000 dolar olarak tahmin edilen bir altın stoku ve altına kabili tahvii 10 517 000 dolar kıymetinde döviz mevcuttu. 1947 bidayetinde bu rakamlar sırasıyla 237 180 000 ve 2 042 000 dolara düşmüştür.

Halen Türkiye'nin 170 118 000 dolar kıymetinde bir altın stoku ve 705 000 dolarlık tahvili kabil döviz vardır. Bu rakamlardan mart ayından evvel Federal Reserve Bank'a tediyesi gereken 20 milyon dolar ve milletlerarası para sermayesi teşkilâtına verilmesi lâzım gelen 5 milyon doları tenzil etmek lâzım geliyor. Böylelikle Türkiye'nin şimdiki para mevcudu altın ve kuvvetli döviz olarak 145 823 000¹² dolara inmiş oluyor."

ULUS Gazetesi'ni Milli Kütüphane'de bulmak mümkün. Bakınız karşı sayfa. Ayrıca muhalif gazeteler ateş püskürüyor ve gensoru verilmesini istiyorlar.

NOT: 14 Mayıs 1950 günü Türkiye'nin konvertibl döviz rezervi *eksi* 12 milyon Dolar idi. Altın stoku ise 122 ton 800 kilo idi !

¹²

128 ton altın ve 705 bin Dolar döviz rezervi kalmış Türkiye'nin. Oysa elli küsur yıl sonra sanayici İshak Alaton, "İnönü yönetiminin gözü gibi baktığı... döviz rezervleri" diye başlayacak İSO albümündeki değerli makalesine.

25 Ocak 1948 – ULUS (25.YILDA İTİRAFLAR – 613 MİLYON \$ LAZIM)

MARSHALL PLÂNI VE TÜRKİYE

Maliye Bakanımız Sayın Halit Nazmi Keşmir, New – York Times muhabirine verdiği bir demeçte Türkiye'nin mali ve iktisadi durumunu realist bir görüşle açıklamıştır. Buna göre memleketimiz, bir kısmı umumi dünya şartlarına bağlı mali güçlüklerle karşı karşıyadır. Maliyemiz bilhassa döviz sıkıntısı yüzünden Amerikalılarca verilecek tarım, taşıt ve maden işletme teçhizat ve malzemesini dolarla karşılayacak durumda değildir. Bugün Türkiye, 1946 başlangıcına göre yüz beş kusun milyon daha eksik bir altın ve döviz stokuna maliktir ki bu miktar, eski mevcudun ancak yüzde elli sekizine tekabül etmektedir.

Çeşitli sebepler yüzünden – 1938 yılı bir tarafa bırakılırsa – 1930'dan beri ilk defa olarak Türkiye'nin tediye muvazenesi açıkla kapanmıştır. Üstelik Türkiye'nin yabancı döviz olarak dışardan alacaklı bulunduğu 190 kusun milyon dolar karşılığı matlûptan, büyük bir kısmı, İngiltere'nin aldığı karar yüzünden serbest dövize yani dolara İsviçre frangına tahvil edilemez bir duruma düşmüştür.

Paris Konferansında İkinci Murahhas olarak Türkiye'yi temsil etmiş bulunan B. Ali Rıza Türel'in dün aynı konuda verdiği izahlar meseleyi diğer bir cepheden daha aydınlatmış bulunuyor.

Bu izahlara göre, 16'lar konferansının tediye muvazenesi komitesince hazırlanan rapor, 1948 – 51 yılları içinde memleketimizin tediye muvazenesi durumunu 615 milyon 100 bin dolar açık olarak tesbit etmiştir. Şu halde Avrupa kalkınmasına yardım edebilmemiz ve bu arada kendi kalkınmamız için ithaline mecbur olduğumuz eşya ve hizmetlerden dolayı dört sene içinde **613 milyon 100 bin dolarlık bir yardıma ihtiyacımız olduğu 16'lar kongre raporunda da kabul olunmuştur.**

Bu da Hazine'deki Kemal Beye.. Hani şu 2003 yılında kitap yazarak “23 Nisan 1920'den 14 Mayıs 1950'ye kadar hiçbir dış kredi veya yardım almadık” diyen Hazine Genel Müdürlüğü yetkilisine. Sonradan ODTÜ'de rektörlük de yaptı.

ULUS GAZETESİ 14 MART 1950 – MANŞET:

“DEVLET PLANI ÜZERİNDE HÜKÜMET ÇALIŞMALARI İLERLİYOR”

Bir soru üzerine Devlet Bakanı Cemil Sait Barlas'ın TBMM'de açıklaması:

“Hükümetin beyannamesinde devlet plânı hakkında hükümler vardır.

Hükümet bu plânın yapılması işinin basit ve kolay olmadığını bilmektedir.

Bunun için devlet plânı hazırlanması hususunda ana çizgileri çizecek mütehassis için aplikasyon yapılmış ve bunun için biri bulunmuştur. Bunun dışında ayrıca İmar ve Kalkınma Bankası ile temas ettik. Bu bankadan üç gün evvel aldığımız bir mektupta memleketin iktisadi bünyesini nazarı itibara alan bir plân hazırlıyacakları bildirilmektedir.

Memleketin gelişmesini plânlamak hususunda gelecek mütehassıslarla, mütehassıslarımız teşriki mesai ederek bir plân hazırlıyacaklardır.”

Cemil Sait Barlas, gazeteci Mehmet Barlas'ın babası. O günlerin Kemal Derviş'i. Günaltay Hükümeti'nin medyatik bakanı.

Hasan Saka; Günaltay'dan önce iki kez hükümet kurmuş, Peker Hükümeti'nin hazırlattığı Kemal Süleyman Vaner'in 3.7 milyar liralık yatırım projelerini içeren kalkınma planını kucağında bulmuş. Ama *para bulamadığı* için bir şeker fabrikası bile kuramayıp 18 Eylül 1948 günü üretim-tüketim dengesini sağlamak amacı ile şeker % 60 zam yapmış. Oysa 7 ton altın ile bir şeker fabrikası kurabilirdi. Dört ay sonra da pahalılık eleştirileri sonucu istifa etmiş.

İşte Barlas da, Vaner Planı'nı bir kenara koymuş, Amerika'dan uzmanlar getirerek yeni bir Devlet Planı'na soyunmuş. 14 Mayıs'a 12 kala başbakan Günaltay da açıklamış Devlet Plan'ını, 2 Mayıs 1950 radyo konuşmasında.

Milletlerarası Kalkınma Bankasıyla ¹³ yaptığımız anlaşmaya göre Amerika'da zirai, sınai ve mali sahalarda ihtisasları ile tanınmış 12 – 14 zattan mürekkep bir heyet önümüzdeki mayıs-haziran aylarında memleketimize gelmiş bulunacaktır. Bu heyet, para, bankacılık, maliye, dış ticaret ve tediye muvazenesi, idare, tarım, sanayi enerji, malın piyasalara arzı, münakale ve umumi sağlık meseleleri üzerinde gereken tetkikleri yaparak ekonomik kalkınma planını hazırlıyacak ve lüzumlu tavsiyeleri yapacaktır. Bu suretle memlekette ekonomik kalkınma, müsbet ve ahenkli bir plan dairesinde inkişaf etmek yoluna girmiş olacaktır.

Bunlardan başka, Devlet Planı'nı ¹⁴ hazırlamak üzere de Amerika'dan tanınmış iki mütehasıs yakında memleketimize gelecektir. ¹⁵

12 Aralık 1945 – 14 Mayıs 1950 arasında gerçekleştirilen ve üretime geçirilen sanayi ve enerji yatırımları:

- 1 – Adapazarı TZDK fabrikasının tevsii. Pulluk ve basit tarım aletleri üretimi.
- 2 – Rıza Çay fabrikası. “Fabrikacık” sözcüğü daha doğru.
- 3 – Sümerbank'ın Adana “çırçır” fabrikacığı
- 4 – Sümerbank'ın Filyos ateş tuğla fabrikası
- 5 – Etibank'ın Çatalağzı termik santrali – İngiliz Vickers firması savaş öncesi imzalanan krediye işlerlik kazandırarak (parayı İngiliz kaynaklarından almış) adeta zorla yapmış santrali. Ancak kredi kapsamında Enerji Nakil Hattı olmadığı ve hat çekilmediği için santral çok düşük kapasite ile çalışıyormuş, Barker Raporu'nun tespitine göre. Sh 143
- 6 – Ankara'da Türk Hava Kurumu'nun Uçak Motorları Fabrikası – 1948 yılında açılan bu fabrika çalıştırılmamış ve 1954 yılında traktör fabrikasına dönüştürülmüştür. Öyküsü için bakınız Ek 7 ve Ek 10

¹³ Dünya Bankası

¹⁴ “Devlet Planı” deyimini daha sonra kimse ağzına almadı !

¹⁵ Ayın Tarihi Sayı 198 – 199 Sayfa 34

Bu dönemde kullanılan dış kredi ve yardım: 391 milyon Dolar.
Aynı tarihler arasında eksilen altın ve döviz: 174 milyon Dolar.
Toplam: 565 milyon Dolar = 502 ton altın.

Ben bu Devlet Planı kavramına takıldım. O tarihe kadar “Plan” sözcüğünü tanımlayan deyimler şunlar:

“Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı” (1933) –
“Üç Yıllık Maden Programı” (1937) –
“4 Senelik 3 Numaralı Plan” (1938) –
“Sanayi Planı” (KADROKULARIN Planı 1945-46) –
“Kalkınma Planı” (Vaner – 1947) Vaner Planı’nın birkaç değişik türevi var.

Devletçiliğin tartışıldığı ve ULUS hariç tüm basın, özel sektör, muhalefetteki DP ve bir kısım CHP milletvekilleri tarafından ağır bir şekilde eleştirildiği bir dönemde, ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı ile seçimlerden 12 gün önce bizzat Başbakan ise “*Amerikan uzmanlarının hazırlayacağı Devlet Planı*”ndan bahsediyorlar.

25 yıl sonra aynı zihniyet “*Halk Sektörü*” diye bir kavram geliştirecektir.

14 Mayıs’ta ise Halkın İktidarı, sanayileşmenin ikinci dönemini başlattı ve on yılda 9 592 ton altın değerinde yatırım yaptı, devlet- halk elele. Bkz Tablo 10

Bu son cümleyi 14 Mayıs öncesi ve sonrası yatırımlardaki “boyut” farkını vurgulamak için ekledim.

Mühendislikte bir sembol vardır: >> “Çok daha büyük” yerine kullanılır.

9 594 >>>> 502!
(19 kat daha büyük)

502 ton altın ile gerçekleşenler de yukarıdaki altı adet küçük-orta boy yatırım.

1945 – 1950 döneminin ekonomi yönetimi, başarılanlar ve başarısızlar, Mahmut Makal’ın gözlerimizin önüne serdiği Bizim Köy manzaraları, veremden her yıl ölen 40 – 50 bin vatandaşımızın durumu birkaç doktora çalışması olmalıdır. Böyle bir çalışmanın birinci sayfasında Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun 12 Aralık 1945 günü açıkladığı en az 300 milyon Dolar değerindeki altın-bakır-krom-kömür ve hububat stokları ile ilgili demeci; son sayfasında ise Cemil Sait Barlas’ın TBMM’de 13 Mart 1950 günü ABD’den uzmanlar istendiğine, bunlar gelince ekonomik kalkınma için bir Devlet Planı yapılacağını belirten açıklaması yer almalıdır. Ki, 14 Mayıs’ın önemi anlaşılabilirsin.

